

Cây Lan của Người Nghèo

Một bạn đọc hỏi: “Tôi nghe nói tới cây lan của người nghèo, vậy xin cho biết đó là cây lan gì?”
Theo chúng tôi “cây lan của người nghèo” cần phải bao gồm các điều sau đây:

- Thực sự thuộc họ nhà lan (Orchidaceae).
- Nhiều người nuôi trồng.
- Giá cả rẻ như bèo.
- Rất dễ trồng.

Nếu theo câu “Poor Man's Orchids” của người Tây phương có rất nhiều cây như: *Schizanthus pinnatus*, Water iris, Lily of the valley v.v... nhưng những cây này không phải là lan.

Schizanthus pinnatus
rareplants.de

Water iris
iriscitygardens.com

Lily of the valley
gardenguides.com

Cây lan của người nghèo thực sự là loài Epidendrum, nhưng loài này có trên 1100 giống. Có nhiều giống rất hiếm quý, nên không thể coi tất cả là lan của người nghèo được. Vì vậy chỉ có một vài giống nhan nhản xuất hiện khắp mọi nơi mới có thể đại diện cho lan của người nghèo được, đó là các giống lan:

- *Epidendrum ibaguense*
- *Epidendrum radicans*
- *Epidendrum secundum*

Cả 3 giống này đều mọc ở các quốc gia Nam Mỹ như: Puerto Rico, Mexico, Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua, Costa Rica, Panama, Venezuela, Colombia, Brazil v.v... và hiện nay gần như có mặt khắp mọi nơi. Tại Hoa Kỳ, phần lớn các gia đình Việt Nam nhà nào cũng có vài ba chậu.

Đặc biệt là 3 giống này thân, lá rất giống nhau, cao từ 50 phân cho tới một thước. Lá mọc song đối, cành hoa mọc từ ngọn dài 30-70 phân. Hoa kết thành chùm 30-40 chiếc, to 2-3 phân nở gần như quanh năm với nhiều màu sắc: trắng, đỏ, tím, vàng, hình dáng rất giống nhau nên khó lòng phân biệt. Một điểm duy nhất: *Epidendrum radicans* rễ mọc khắp thân cây còn các cây kia rễ mọc dưới đất.

Cách trồng các giống này rất dễ dàng. Chỉ cần bẻ một cây con (keiki) hay cắt một khúc thân cây có 3-5 đốt bằng dao thật sắc bén rồi cắm xuống đất, hoặc tốt hơn cả là vùi trong rêu Sphagnum hay đất trồng cây (potting soil). Lan có thể chịu nóng tới 100°F hay 38°C và chịu lạnh tới mức đông đá. Lan ít khi bị bệnh tật trừ khi quá lạnh hay để chỗ không thoáng mát. Khi hoa tàn nên cắt bỏ dò hoa cho cây mọc mạnh, nếu để lại sẽ mọc cây non (keiki).

Đó chỉ là những giống nguyên thủy, còn các giống đã lai với nhiều giống khác cho hoa nhiều và đẹp hơn, nhưng đòi hỏi nhiệt độ và độ ẩm cao hơn.

Đó là lan của người, còn lan của mình thì sao? Câu nói của người xưa: “Vua chơi lan, quan chơi trà”. Vậy thì còn người nghèo chơi gì? Chẳng có một thứ hoa nào dành cho họ cả. Nghèo đến nỗi “không còn mảnh đất cắm dùi”, không đủ ăn đủ mặc còn nghĩ gì đến chuyện chơi hoa. Bứt một vài cành bông giấy hay hoa dâm bụt hay dành dành trên hàng đậu nhà ai đó, để lên chiếc đĩa mè cúng ông bà cũng là chuyện hân hỷ còn nói gì đến trồng lan. Còn giới trung lưu họ trồng mẫu đơn, cúc vạn thọ, một vài người có trồng 2 thứ hoa khá phổ thông, nhưng lại không biết đó là hoa lan.

Thứ nhất là cây *Spathoglottis plicata*, giáo sư Phạm Hoàng Hộ gọi là Cau Diệp, Tiến sĩ Trần Hợp gọi là Chu Đình Tím, danh từ này có vẻ phổ thông hơn. Cây lan này mọc ở miền Trung nhưng thường được trồng trên cả 3 miền. *Spathoglottis* tại Việt Nam có 5 giống:

- *Spathoglottis affinis* - hoa màu vàng tron, hoa độ 3-4 phân, lõi hoa chẻ đôi.
- *Spathoglottis aurea* - cũng màu vàng nhưng hoa lớn tới 6-7 phân và lưỡi hoa khác với *Spa. affinis*.
- *Spathoglottis eburnea* - hoa màu trắng hay màu ngà.
- *Spathoglottis pubescens* - hoa màu vàng nhạt.
- *Spathoglottis plicata* - hoa màu tím, phổ thông nhất được nhiều người nuôi trồng hơn cả vì rất dễ trồng.

Spathoglottis aurea
HLVN.org

Spathoglottis affinis
orchidenthusia.com

Spathoglottis pubescens
HKWildlife.net

Spathoglottis eburnea
Akitia.com

Hình: Bùi Xuân Đáng

Cách trồng: Lan ưa trồng trong chỗ có bóng mát, khí hậu nóng, ẩm và nhiều phân bón. Lan có thể chịu lạnh tới 4°C hay 40°F. Có thể trồng ngay dưới đất hay trong chậu, nhưng chất trồng phải thoát nước.

Cây thứ hai là *Bletilla*, Tiến sĩ Trần Hợp gọi là Bạch Cập. Loài lan này trên thế giới có khoảng 9 giống, nhưng Việt nam chỉ có một. Đó là *Bletilla striata*, được người Trung hoa và người Việt trồng để làm thuốc trị bệnh lở loét dạ dày, cầm máu, bệnh về phổi.

Thông thường hoa màu tím nhạt hay tím đậm nhưng cũng có cây ra hoa trắng, nhưng rất hiếm.

orchids.org

blass.com.au

Cách trồng cũng giống như loài *Spathoglottis*. Lan ra hoa ở các củ mới vào cuối Xuân đầu Hạ, hương thơm nhẹ nhẹ. Cây này rụng lá vào mùa Đông và có thể chịu lạnh tới 25°F hay -4°C. Nếu quá lạnh, nên cần phủ lớp mùn lá cây để củ khỏi bị đóng băng. Theo nguồn tin chưa được phối kiểm, cây lan này thường mọc tại Xuyên Mộc, Bà Rịa và khu mộ Bác sĩ Alexandre Yersin tại Nha Trang và mộ thi sĩ Hàn Mặc Tử tại Qui Nhơn.

Hy vọng bài này sẽ giải tỏa được phần nào về nỗi thắc mắc của bạn.

Nguyễn Kim Lan